

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет ім. Сємена Кузнеця
(ХНЕУ ім. С. Кузнеця)

МАТЕРІАЛИ
II Міжнародної науково-
практичної конференції
«Право та економіка
України
— шляхи розвитку»

27 листопада 2025 року

м. Харків

«Право та економіка України – шляхи розвитку»: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (27 листопада 2025 р.). Харків: Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, 2025 – с,347

Із надісланих матеріалів оргкомітетом до друку рекомендовано 65 тез доповідей та наукових статей від 74 авторів із 20 установ, організацій і закладів вищої освіти України

ОГРАНИЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету:	ПОНОМАРЕНКО Володимир Степанович - ректор Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця доктор економічних наук, професор заслужений діяч науки і техніки України, Кавалер орденів “За заслуги” III II ступенів, “Ордену Князя Ярослава Мудрого” V ступеня, член-кореспондент НАПН України
Члени оргкомітету:	БРІЛІЙ Михайло Сергійович - директор навчально-наукового інституту економіки і права Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент ШИНКАРЬОВ Юрій Вікторович - завідувач кафедри правового регулювання економіки навчально-наукового інституту економіки і права Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, кандидат юридичних наук, доцент КАРЛІНСЬКА Світлана Ігорівна - доцент кафедри правового регулювання економіки навчально-наукового інституту економіки і права Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, адвокат ЧУПРИНА Яніна Олександрівна - викладач кафедри правового регулювання економіки навчально-наукового інституту економіки і права Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Член Харківської обласної організації Союзу юристів України СТАЩАК Анжела Юріївна - доцент кафедри правового регулювання економіки навчально-наукового інституту економіки і права Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, доктор юридичних наук, доцент

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Наведено результати наукових досліджень провідних учених України, у яких висвітлено актуальні проблеми в площині права.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів економічних та правових спеціальностей.

3. Тугарова О.К. Забезпечення охорони інформації з обмеженим доступом при тимчасовому доступі до речей і документів. Юридичний науковий електронний журнал. 20015. №5. С. 223-225. http://lsej.org.ua/5_2015/62.pdf

4. Коваленко Є.В. «Захист інформації з обмеженим доступом як елемент інформаційної безпеки держави» Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО». Випуск 24, 2017 рік. С. 162-166.

5. Кучанський С.М. Особливості кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом (міжнародний досвід). Правова держава. 2012. №5. С. 147-151. <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/015ce0fc-9cad-4c55-91d8-f58c3b5a8981/content>
<https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/015ce0fc-9cad-4c55-91d8-f58c3b5a8981/content>

КАРЛІНСЬКА Світлана

кандидат економічних наук,

доцент кафедри правового регулювання економіки

Харківського національного економічного університету

імені С. Кузнеця

адвокат

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ В РЕЗУЛЬТАТЕ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ – ДИСКУСІЙНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ПРЕДМЕТА РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНИМ ЧИ ПУБЛІЧНИМ ПРАВОМ

Війна в Україні триває вже більше 10 років. Повномасштабне вторгнення – вже майже 4 роки. Через військову агресію з боку рф багато українців вже понесли

значні збитки – як матеріальні так і моральні.

І, хоча, до повномасштабного вторгнення фактично не відбувалося напрацювання механізмів з відшкодування шкоди, завданої через військкомуну агресію, але й тоді таки страти вже були. Після повномасштабного вторгнення кількість звернень з боку українців які понесли збитки значно збільшилось, так само як і збільшилась кількість громадян, які втратили майно, або понесли інші збитки.

Так, дійсно, деякі міжнародні механізми і напрацювання з проводу відшкодування шкоди завданої в результаті збройної агресії вже існують. Але, такі механізми на стільки індивідуальні для кожної країни, що застосовувати за аналогією в чистому вигляді, або як універсальні – не є можливим. Тож, для України мають бути розроблені власні механізми відшкодування шкоди отриманої внаслідок збройної агресії з боку рф.

На сьогодні в Україні вже розвивається судова практика, де фізичні та юридичні особи подають позови до українських судів з приводу відшкодування шкоди, отриманої в результаті збройної агресії рф. Існує вже і деяка практика звернення українців до Європейського суду по правам людини (ЕСПЛ).

І одним з дискусійних питань в даному аспекті постає питання віднесення подібних справ до міжнародного публічного чи приватного права. Питання важливе і цікаве. І в межах цієї роботи спробуємо розібратися із ним. Бо в залежності від того, до публічного чи приватного права маємо відносити подібні справи, залежить і в першу чергу предмет регулювання.

З одного боку предмет регулювання відшкодування шкоди завданої в результаті збройної агресії знаходиться в межах саме міжнародного публічного права. На підтримку цієї теорії можна навести наступне. Прийнято, що відшкодування

шкоди внаслідок збройної агресії регулюється нормами міжнародно-публічного права, зокрема правом міжнародної відповідальності держав та нормами міжнародного гуманітарного права.

Право міжнародної відповідальності визначає юридичні наслідки протиправних дій суб'єктів міжнародного права, а також регулює відносини, що виникають внаслідок заподіяння шкоди. Комісія міжнародного права Організації Об'єднаних Націй визначила зміст міжнародної відповідальності як: «ті наслідки, які те чи інше міжнародно-протиправне діяння може мати відповідно до норм міжнародного права в різних випадках, наприклад, наслідки діяння в плані відшкодування збитку й відповідних санкцій». Міжнародно-правова відповідальність держав є одним з основоположних і найстаріших інститутів міжнародного права.

Відповідно до норм гуманітарного права держава несе відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, що можуть бути їй приписані, у тому числі:

А. порушення, вчинені її органами, включаючи збройні сили;

В. порушення, вчинені особами чи утвореннями, уповноваженими нею здійснювати елементи державної влади;

С. порушення, вчинені особами або групами, що фактично

діють за її вказівками або під її керівництвом чи контролем; і

Д. порушення, вчинені приватними особами або групами, які

вона визнає та приймає як власну поведінку [1].

Окрім того, держава, відповідальна за порушення міжнародного гуманітарного права, повинна у повній мірі відшкодувати завдану шкоду.

Відповідно до ст. 91 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) Сторона, що перебуває у конфлікті й порушує положення Конвенцій (995_151, 995_152, 995_153, 995_154) або цього Протоколу, повинна відшкодовувати завдані збитки, якщо для цього є підстави. Вона несе відповідальність за всі дії, що вчиняються особами, які входять до складу її збройних сил.

Подібного підходу притримується і національний законодавець, закріплюючи його у ст.5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації державі Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі покладається на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію. Держава Україна всіма можливими засобами сприяє відшкодуванню матеріальної та моральної шкоди Російською Федерацією [3].

Тобто, як бачимо, предметом регулювання може бути саме в площині міжнародного публічного права. Але мають бути ще наявними механізми такого відшкодування. До таких механізмів зазвичай відносять вже наявні міжнародні компенсаційні механізми, доказова база, яка буде забезпечувати реалізацію прав на відшкодування та відповідальність агресора. Відповідачем в таких справах є агресор, тобто російська федерація.

Але, тут в нас постає питання юрисдикційного імунітету. І тут ми звертаємося до Закону України «Про міжнародне приватне право», зокрема до ст. 79 даного Закону.

Пред'явлення позову до іноземної держави, залучення

іноземної держави до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладення арешту на майно, яке належить іноземній державі та знаходиться на території України, застосування щодо такого майна інших засобів забезпечення позову і звернення стягнення на таке майно можуть бути допущені лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не передбачено міжнародним договором України або законом України.

У тих випадках, коли в порушення норм міжнародного права України, її майну або представникам в іноземній державі не забезпечується такий же судовий імунітет, який згідно з частинами першою та другою цієї статті забезпечується іноземним державам, їх майну та представникам в Україні, Кабінетом Міністрів України може бути вжито до цієї держави, її майна відповідних заходів, дозволених міжнародним правом, якщо тільки заходів дипломатичного характеру не достатньо для врегулювання наслідків зазначеного порушення норм міжнародного права [ч74 ст.79; 4].

Тож, як бачимо, в українських судів є всі підстави не визнавати імунітет рф. Підтвердженням можуть слугувати вже достатня кількість судових проваджень відкритих українськими судами за позовами громадян та юридичних осіб, які втратили майно через збройну агресію рф.

Що ж до приватно-правового предмету регулювання в справах щодо відшкодування шкоди завданої в результаті військової агресії.

Цивільний кодекс визначає що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу [ст.16: 5].

Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

2. Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [ст.22; 5].

При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні [ст. 263; 6].

Згідно до ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. В нашому випадку відповідачем буде російська федерація.

Тобто, в розрізі нашого питання йдеться про спір між особою приватного права та іноземною державою. Але. Як ми вже з'ясували – імунітет в даному випадку не застосовуються, а отже ми розглядаємо державу агресора як юридичну особу публічного права.

Таким чином, аргументів на підтримку того, що предмет регулювання, так само як і предмет позову відносно справ про відшкодування шкоди завданою збройною агресією знаходиться в площині саме приватного права.

Список використаних джерел:

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та

додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Україна, Міжнар. конференція у м.Гаазі; Конвенція, Міжнародний документ, Положення від 18.10.1907. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 [...]. ООН; Протокол, Міжнародний документ, Правила від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> 1

5. Цивільний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

6. Цивільний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>